

УДК 392(477)

Володимир ДЯКІВ

ОСОБЛИВОСТІ НАРОДНОЇ ХРИСТИЯНСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ НА ПОКУТТІ (на матеріалах з Городенківського р-ну Івано-Франківської обл.)

На основі польових етнографічних матеріалів, які автор зібрав переважно у населених пунктах Городенківського району Івано-Франківської області у 2015—2016 рр., розглянуто специфічні прояви народної релігійності українців Покуття у ХХ ст.: релігійні рухи, пов'язані переважно з об'явленнями Богородиці й Ісуса Христа та іншими незвичайними подіями, чудами. Такі форми народної релігійності особливо розвиваються в часи духовної напруги в суспільстві, під впливом складних, часто трагічних суспільно-історичних подій. Традиційні в своїй основі, ці прояви народної релігійності мають і певні специфічні ознаки, відповідно до специфіки часу та місця, в яких вони виникали і ширились.

Ключові слова: Богородиця, Ісус Христос, народна релігійність, чудо, об'явлення, паломництво, функціонування.

© В. ДЯКІВ, 2017

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 6 (138), 2017

На переломі тисячоліть, в умовах сьогодення, у суспільному житті, як і науковій думці, либонь, чи не у більшості народів світу, у тому числі зосібна й українців, помітно зацікавлення до певних питань і проблем через призму релігійних вірувань. Зокрема, наприклад, що стосується віщувань, передчуттів (які набувають певного своєрідного сприйняття і осмислення на основі релігійності) якихось глобальних змін у бутті людства, трактувань різних відомих пережитих подій, особливо — з порівняно недавнього досвіду і таких, що відбуваються тепер та прогнозуються на найближче майбутнє. Як показують сучасні дослідження, до такого становища спричинилися головню уже усталені традиційні уявлення, пов'язані з очікуванням початку нового століття, яке збіглося, до того ж, з початком нового тисячоліття. Підтвердження цьому бачимо хоча б у відносно недавніх подіях, що відбувалися наприкінці 1980—1990-х рр., а подекуди продовжують спалахувати ще й до сьогодення включно в Україні: активізація рухів різних релігійних організацій, чутки про чудесні події тощо [див. про це: 8, с. 122; 9, с. 178, 219—251; 5].

Уже на початку ХХІ століття особливо гостро відчувається потреба у зверненні до традиційних імперативів християнського віровчення, властиво, устоїв народної релігійності основного, корінного контингенту населення країни на сьогоднішній день. Ці так звані «неписані» канони, моральні імперативи, що ґрунтуються на християнському віруванні і водночас закорінені у давній традиції українців; що часто призводять до моделювання поведінкових ситуацій, особливо під впливом тих чи тих історичних, суспільно-політичних чи інших подій, якраз і були, та й зараз ще залишаються головними чинниками більших чи менших спалахів народної релігійності.

Отже, питання проявів народної релігійності в етнокультурній традиції українців належить до тих цікавих актуальних наукових проблем, які на сьогоднішній день залишаються ще мало й недостатньо дослідженими, зосібна в етнологічній науці. Про це свідчать і дискусії, які розгорнули на сторінках сучасних наукових видань закордонні колеги з приводу базового науково-теоретичного термінологічного апарату стосовно цієї теми, а також інших дотичних питань [див.: 8; 10; 7, с. 15]. Та й у нашій вітчизняній науці ця проблема має свою традицію¹.

¹ На наукову літературу, яка прямо чи дотично стосується зазначеної проблематики, покликаємось далі при розгляді конкретних питань.

А ось, щодо властиво форм народної релігійності, то вони виникали на основі світоглядних переконань давніх предків, їх світорозуміння, релігійних вірувань і культів та під впливом певних суспільно-історичних подій, переважно в середовищах віруючих. Корінням своїм вони сягають тих давніх часів, коли викристалізовувалась народна релігійність, формувались народні релігійні уявлення, за словами французького дослідника Еміля Дюркгайма, як глибоко суспільне явище, як «колективні уявлення, які відтворюють колективну дійсність» [2, с. 13]. Ці уявлення кристалізувались, втілювались в певні вербальні (легенди, перекази, пісні...) і позавербальні структури (звичаї, ритуали...) та відзначалися поширеністю і популярністю у свій час. Ці твори та дійства мали різне походження, сфери побутування і функціонування, по-різному сприймалися в тому чи іншому середовищі. Своєрідне відображення народної релігійності простежується на матеріалі давніх верств обрядової народної поезії, казок, легенд, переказів...

Описи ритуально-звичаєвих дійств та українська усна народна творчість², що пов'язані з релігійними уявленнями, містяться і в давніх писемних пам'ятках (літописні оповідання, «Києво-Печерський патерик», апокрифи...). Ці дійства і пов'язана з ними творчість знаходили вдячний ґрунт у народному середовищі, тому їх багато з'являлося і в пізніші часи аж до сьогодення включно. Поява і поширення цих звичаєво-обрядових дійств і пов'язаних з ними творів особливо активізуються в час підвищеної духовної напруги в суспільстві, воєн, стихійних лих, пошестей, голоду, релігійних рухів тощо. І оскільки змістово вони стосуються здебільшого релігійної тематики, то найбільш типовим і сприятливим ґрунтом їх функціонування є середовища віруючих, груп паломників.

Ритуально-звичаєві дійства та усна народна творчість на цю тему не раз привертала увагу різних збирачів та дослідників, зокрема етнологів, фольклористів та істориків ХІХ—ХХІ століть. Відомі українські і закордонні вчені неодноразово вказували на невідкладну потребу дослідження низки питань стосовно масових і спорадичних народних релігійних рухів, що відбувались в різні часи у різних народів (і продовжу-

ють відбуватися), а також — пов'язаної з цими заврушеннями духовної творчості (духовні вірші і пісні, фольклорна проза і поезія тощо), див., наприклад: [4, с. 147—169]. Однак і досі ця тема залишилась ще недостатньо дослідженою. Невипадково, либонь, Михайло Грушевський у другій книзі четвертого тому своєї «Історії української літератури» зацентрував на потребі дослідження усної народної словесності і писемної творчості релігійного змісту, власне творчості на «теми релігійного походження або глибше закрашені релігійним елементом, в своєму складі або в уяві людини приведені в зв'язок з тими головними категоріями гадки, на котру спирався релігійний світогляд епохи» [1, с. 5]. І, властиво, вся ця книга присвячена характеристиці української «словесної творчості», переважно фольклорної, пов'язаної з «релігійним світоглядом». Учений зазначив, що ця тема «досі майже не студіювалась», тому і його праця, яку він назвав «начерком», «не може мати претензій до повноти і бажаної суцільності» [1, с. 6]. Насправді ж ця книга за широтою охоплення матеріалу і за глибиною його осмислення й досі залишається неперевершеною, унікальною в українській науці.

Подальша наукова розробка цієї проблеми (проявів народної релігійності) з охопленням матеріалу пізнішого часу й аналітичним осмисленням його різних аспектів досліджуваної теми релігійних рухів і пов'язаної з ними духовної творчості в українській етнокультурній традиції є, без сумніву, справою потрібною і актуальною.

Цим і мотивується вибір тематики дослідження, яке проводив автор у складі експедиції останнім часом у польових умовах на теренах Покуття. Властиво, проводились дослідження найяскравіших проявів народної християнської релігійності українців Городенківщини у ХХ ст., зокрема, особливості виникнення і поширення чудес, а саме — переважно відомості про об'явлення Богородиці, Ісуса Христа, пов'язані з цим інші чуда, наприклад, головно чудесні оздоровлення тощо. Так у селі Далешів широкою популярністю серед населення користується чудотворна ікона Богородиці. За місцевими переказами, вона з'явилась монахові десь наприкінці 1200-х рр. на краю села під лісом поблизу джерела. З цього часу спорадично відбувались хвилі чудес, що пов'язані з чудотворною іконою та джерелом. Одна з найяскравіших таких хвиль була десь у

² Відображення народної релігійності в українському фольклорі та фольклористиці, зокрема, через вірування в чуда, розглядаємо в окремому дослідженні «Тема чудес в українському фольклорі і фольклористиці» [3].

1800-х рр., проте відбувались подібні чуда (переважно чудесні зцілення) і пізніше. Зокрема, побувають серед місцевих мешканців розповіді про об'явлення Богородиці у сні, об'явлення біля Дністра у 1996 р., з'ява Амфілохія Почаївського у 1999 р. о. Тарасу (тоді якраз як його дружина хворіла на менінгіт — і після цього одужала), у 2002 р. (в ніч з 21 на 22 червня зірки на іконі Богородиці почали оновлюватися), у 2011—2012 рр. тощо, аж до сьогодні включно. Наприклад, про чудесні оздоровлення від цієї ікони: гуля в людини на голові була — і зникла; наріст в людини під коліном був — і пропав; діти говорити не могли — і заговорили; Тереза Біляшівська, 13-річна дівчина, була німа — і заговорила³.

Там на краю села у церкві ця чудотворна ікона і зберігалася, у 1772 р. була перенесена в Далешеву. На полях «Євангелія», яке зберігається у цій місцевій церкві, священник робив записи, у тому числі і про наведені чудесні події, які відбувалися у зв'язку з цією іконою та джерелом. Зараз, десь з 2002 р., там зберігається копія цієї ікони. Зі слів місцевого священника отця Тараса, місцеві хлопці, які беруть участь в АТО, сюди до церкви і до цієї ікони ходять і жоден з них навіть не поранений — Господь оберігає⁴. Здавна приходили і приїздили сюди паломники, зокрема, до приходу радянської влади, потім, за атеїстичного режиму, вже ні. Як показують польові матеріали, зібрані у селах Черкаської області, а також і відповідні відомості з літератури (наприклад, І. Нечуя-Левицького [6]), такі паломництва були поширені перед приходом атеїстичного більшовицького режиму і на теренах Черкащини, Київщини та в інших місцевостях, загалом були традиційним явищем на етнічних українських теренах.

Серед місцевих жителів Покуття відомі розповіді про чудесні події з часів польсько-української ві-

йни, наприклад, про віщий сон, який допоміг українцям звільнитися з полону. Та найбільше відомостей про чудесні зцілення: від раку (онкології); наріст на щитовидці був — і пропав; від «пороку серця» (вада серця) — дірка в серці затяглася; від психічних захворювань — одержима дівчина зі Заболотова (сусіднє село) одужала (хоч не до кінця). Місцеві мешканці та люди з околиць і дальших місцевостей приходять до чудотворної ікони Богородиці та чудотворного джерела в Далешеві, замовляють молебні, службу Богу правлять⁵.

Зазначені відомості підтверджують і жителі інших сіл цього ж району, як, наприклад, у селах Глушків, Михальче, Торговиця, Топорівці та ін. Зокрема, у с. Глушків добре пам'ятають, що «у с. Далешів були чуда, все ходили на відпуст»⁶. Своєрідним доповненням є відомості зі с. Михальче, люди згадують, як «колись ходили у відпуст у с. Далешів — на Йвана Купала дуже великий відпуст, на Петра, на Спаса. Після війни (Другої світової. — В. Д.) особливо здвиг народа був, тепер такого нема, є — але менше. Сами люди ходили»⁷.

За словами місцевого старожила с. Торговиця Грицюка Петра Петровича (1924 р. н., освіта 5 класів, колгоспник), здавна «ходили на прощені ходи пішком до Далешева, там є монастир і там спеціально відправляють кожний день, там тече джерело, що спеціально відти воду беруть, помічна вода, вдома вся родина пила. Сами люди ходили, відпуст — Бог гріхи відпускає, як ідеш пішком. Літом це було — червень, липень»⁸.

І корінна жителька с. Топорівці Попович (дівоче — Лесюк) Марія Іванівна (1928 р. н., місцева,

³ Тут і далі наводимо інформацію, що була записана 25 липня 2015 р. у с. Далешів Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від місцевого священника отця Тараса, в миру — Іванюка Тараса Богдановича, 1967 р. н., м. Городенка Івано-Франківської обл., освіта вища, в с. Далешів з 1971 р.

⁴ Зап. 25 липня 2015 р. у с. Далешів Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від місцевого священника отця Тараса, в миру — Іванюка Тараса Богдановича, 1967 р. н., м. Городенка Івано-Франківської обл., освіта вища, в с. Далешів з 1971 р.

⁵ Зап. 25 липня 2015 р. у с. Далешів Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від місцевого священника отця Тараса, в миру — Іванюка Тараса Богдановича, 1967 р. н., м. Городенка Івано-Франківської обл., освіта вища, в с. Далешів з 1971 р.

⁶ Зап. 14 липня 2016 р. у с. Торговиця Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від Марчука Миколи Петровича, 1930 р. н. (с. Торговиця Городенківського р-ну, у с. Глушків Городенківського р-ну — десь з 1950-х рр.).

⁷ Зап. 22 липня 2016 р. у с. Михальче Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від Драбик (дів. Боднар) Марії Антонівни, 1937 р. н., місцева, освіта середня, колгоспниця.

⁸ Зап. 22 липня 2016 р. у с. Торговиця Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від Грицюка Петра Петровича, 1924 р. н., місцевий, освіта 5 класів, колгоспник.

освіта 6 класів, колгоспниця) пам'ятає: «Ходили на прощі ще перед війною, я з бабою ходила до Далешева. По війні вже ходили до Почаєва, я там була два рази. До Далешева перед війною йшли з ксьондзом, а до Почаєва сами люди ходили. До Далешева йшли на релігійні свята, на Другу Богородицю йшли, на Першу нїи, бо в нас храм, йшли в сардаках, з процесією»⁹.

Інші місцеві жителі цього ж та й інших сіл Городенківщини підтверджують і своєрідно доповнюють зазначені відомості, як, наприклад: «Перед війною ходили до Далешева, Зарваниці. Сами люди ходили. Тепер уже після війни — до Почаєва»¹⁰ тощо.

Загалом до Далешева впродовж року відбувається 12 відпустів: від Зелених Свят і до Кузьми і Дем'яна. Відправляють у церкві та часто й коло джерела, переважно на свята Івана (7 липня), Петра і Павла (12 липня) — вдосвіта, також — на Йордан (Водохреща), в це свято навіть купаються в джерелі¹¹.

Місцеві жителі сіл Городенківського району Івано-Франківської області пам'ятають перекази про чуда, що відбувались у сусідніх селах району ще перед Другою світовою війною, десь у 1930-х рр., зокрема з'яви Богородиці дітям на дорозі, на полі — об'явлення дівчатам, які пасли корів тощо. При цьому казали, що це на якісь «зміни на добре»¹².

Під час експедиційних досліджень нам вдалося побувати і в багатьох з тих місцевостей, де, за словами свідків і очевидців тих подій, і відбувались подібні чуда. Як-от, у с. Торговиця місцевий мешканець Дмитро Михайлович Грищук (1935 р. н., освіта 7 класів, колгоспник, їздовий) зазначає: «Перед

війною з'являлася на шибці Матка Божа, на шибках чудо об'євлення Богородиці з Ісусом Христом. Багато людей ходило дивитися на те чудо, вліті було, у когось на вікні на хаті, на селі. Було десь один місяць. Це було за перших руских, то ці не забороняли чуда. Вже як прийшли другі, то забороняли релігію, ні колядувати не можна було, ні нічого. Потім десь через один місяць вже не показувалося чудо. Казали, що переміна буде велика. По селах району було, що і на деревах об'являлася Богородиця чи Ісус Христос, но було. Балакали, що на якісь перемини»¹³.

Від іншої, старшої жительки цього ж села, згадуваної уже Попович (дівоче — Лесюк) Марії Іванівни (1928 р. н., місцева, освіта 6 класів) вдалося записати своєрідне доповнення наведеної інформації: «Перед війною були об'явлення на вікнах на скли хатів у с. Топорівці. Матер Божа тримає на руках Ісуса Христа. Ціле село ходило дивитися. Балакали хто як. Влада, поляки, не забороняли. Сами люди переважно ходили. Ще в інших селах недалеко таке було, тільки на склі більше було, на хатах. На дереві тоже десь перед війною шось таке було — на бересті, напевно, таке було. І на дереві було не в однім селі перед війною, чи в нашім селі було — не пам'ятаю»¹⁴.

Ще старший житель того ж таки села Торговиця згадуваний уже Петро Петрович Грищук (1924 р. н., місцевий, освіта 5 класів, колгоспник) додає: «Було у Торговиці перед війною, що на шибці у хатах показалася ікона Матері Божої. Було у кількох хатах у селі перед війною, я сам пам'ятаю, Матір Божа показалася як статуя. Ходило багато людей дивитися. То було літом, десь в липні, то було у 1939 р., за перших руских. Казали, що на якусь зміну. На нашій старій церкві показувалась ікона Матері Божої під осінь, тако на куполі, то було десь у той час, того року. Майже усе село ходило дивитися, може, й з сусідніх сіл. Сама Матір Божа. По шибках коло півтора місяця було, зникало, потому

⁹ Зап. 21 липня 2016 р. у с. Топорівці Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від Попович (дівоче — Лесюк) Марії Іванівни, 1928 р. н., місцева, освіта 6 класів, колгоспниця.

¹⁰ Зап. 21 липня 2016 р. у с. Топорівці Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від Грищука Дмитра Михайловича, 1935 р. н., місцевий, освіта 7 класів, колгоспник, їздовий.

¹¹ Зап. 25 липня 2015 р. у с. Далешів Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від місцевого священника отця Тараса, в миру — Іванюка Тараса Богдановича, 1967 р. н., м. Городенка Івано-Франківської обл., освіта вища, в с. Далешів з 1971 р.

¹² Зап. 13 липня 2016 р. у с. Городниця Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від Колодзінського Богдана Олексійовича, 1942 р. н., місцевий, освіта 7 класів, колгоспник, столяр.

¹³ Зап. 21 липня 2016 р. у с. Топорівці Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від Грищука Дмитра Михайловича, 1935 р. н., місцевий, освіта 7 класів, колгоспник, їздовий.

¹⁴ Зап. 21 липня 2016 р. у с. Топорівці Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від Попович (дівоче — Лесюк) Марії Іванівни, 1928 р. н., місцева, освіта 6 класів, колгоспниця.

на церкві десь так само місяць, може, більше як місяць. Сами люди ходили, просто дивитися. На якусь переміну»¹⁵.

Вже з наведених відомостей видно, що у 1930-х роках, зокрема наприкінці, перед самим початком Другої світової війни у багатьох селах Городенківщини (як, зрештою, і в селах інших районів та й областей України) набували виникнення та поширення особливі прояви народної релігійності (переважно чудесні з'яви, об'явлення Богородиці, Ісуса Христа), своєрідні народні релігійні рухи. Про це красномовно свідчить і запис від місцевої жительки села Чернелиця Городенківського району Кловати (дівоче — Кобевка) Марії Миколаївни (1926 р. н., місцева, неграмотна): «Об'явлення в Чернелиці були до війни на шибках у хатах, у нас тоже на вікні на горішні шибі на нові хаті перед війною — Матінка Божа, Ісус Христос і ще щось, візерунки якісь. Казали, що, може, на войну. Може — сумна Матінка Божа. Іще на другій вулиці — на двох у Чернелиці. На шибці, хтось паси в оборі був, пастухові привиділося першому. Ходили і молоді, і старші, говорили різне. Влада, приблизно у 1939—1940 рр., рускі — не забороняли — перші рускі, ті... мадяри, німці не забороняли, і до церкв ходили. Потім вже рускі забороняли. Було десь у липні, десь місяць, потом уже не видко було. Туда, як Городенка, як село Потоки тоже комусь коло криниці, говорили, що об'являлася Матір Божа дітям. І здавалося дітям, що йде за ними, якась жінка, як з образу стоячої Матері Божої. Клади капличку на тому місці, казали, що набирали води, помічна вона, кого щось болить — ноги чи руки. Тоді відправляти туди йшли кожного року зі священником, десь у літі, серпні десь»¹⁶.

Як показують дослідження, розповіді про подібні чуда побутували і під час Другої світової війни. Так, наприклад, десь у липні 1943 р., «вже за других руских», на склі вікна клубу, що знаходився при в'їзді в с. Михальче Городенківського району Івано-Франківської області, «таке як Матір Божа об'явилася».

¹⁵ Зап. 22 липня 2016 р. у с. Торговиця Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від Грицюка Петра Петровича, 1924 р. н., місцевий, освіта 5 класів, колгоспник.

¹⁶ Зап. 19 липня 2016 р. у с. Чернелиця Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від Кловати (дівоче — Кобевка) Марії Миколаївни, 1926 р. н., місцева, неграмотна.

Свідок тих подій місцева корінна жителька Драбик (дів. Боднар) Марія Антонівна (1937 р. н., освіта середня, колгоспниця) згадує: «Багато людей ходили дивитися, та й одно другому:

— Йой, є так!

— Є так!

Я не запам'ятала се. Лиш такі смуги на цілім склі. То вдень ходили дивитися, лиш з нашого села ходили. Десь зо дві неділі люди дивилися. То було багато смуг, а то — лиш трошка боком, і далі — пропало»¹⁷.

Як показують польові дослідження, і в повоєнні 1950-ті роки відбувалися подібні релігійні рухи на теренах Городенківщини (зрештою, як і інших районів Івано-Франківської області, та й загалом у багатьох місцевостях України). Про ці події з тих часів згадує місцевий їх свідок у селі Лука Городенківського району Івано-Франківської області Кухта (дівоче — Потятинник) Ганна Степанівна (1930 р. н., місцева, освіта середня, культосвітній працівник, директор будинку культури с. Луки): «На дереві у с. Лука на липі, сама ходила дивитися на зображення Матері Божої. Люди йшли, молилися, брали образочки. То було після фронту (війни) у 1950-х рр., якась стара жінка побачила. Ту липу зрізали зараз після того. Не дуже до того москалі хотіли, може, й то якось навмисно зробили. Об'явлення на липі серед літа, сумна Матір Божа була, клали вишиті рушники на то місце на липі, потому десь поділося. Образочки там були. Людей приходило багато з села, з інших сіл — Монастирок, Уніж, Незвисько, Раківець. Десь зо два тижні ходили. І ксьондз місцевий Гаванський правив Службу там, молилися люди. Ніби, думали, на зміну життя на краще, молилися. На вікнах на склі зараз після того у селі Лука Богородиця об'являлася, було таке»¹⁸. Ця ж інформаторка згадує й розповіді з повоєнних років про подібні події у місцевостях сусідньої Тернопільської області, зокрема: «У районному центрі Золотий Потік Тернопільської області на склі було, на магазинах продуктових, люди ходи-

¹⁷ Зап. 22 липня 2016 р. у с. Михальче Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від Драбик (дів. Боднар) Марії Антонівни, 1937 р. н., місцева, освіта середня, колгоспниця.

¹⁸ Зап. 20 липня 2016 р. у с. Лука Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від Кухти (дівоче — Потятинник) Ганни Степанівни, 1930 р. н., місцева, освіта середня, культосвітній працівник, директор будинку культури с. Луки.

ли дивитися, десь у 1950-х роках люди розказували, ходили дивитися»¹⁹.

Пізніше, десь у 1980-х рр. об'явився образ Богородиці на церкві у с. Передіванні Городенківського району Івано-Франківської області, а також були об'явлення Богородиці на костелі у с. Поточище того ж району — образ подібний до Гошівської Богородиці. Кажали, що ці знаки на добре, в Передіванні церкву невдовзі обмурували і зробили більшою, і в с. Поточище «теж на добре йде». Ці чуда відбувалися ввечері, чутки динамічно розходились, ширились. Одразу ж до цих чудес приїздили автомобілями з довколишніх сіл багато людей — до півтори сотні чи й більше²⁰. Прикметно, що і місцевий житель сусіднього (за дев'ять кілометрів) села Стрільче Романський Микола Дмитрович згадує, що в с. Передівання у 1970 — на початку 1980-х рр. було: «Кажали, що на стеклі об'явилася Матір Божа, їздили люди туди, багато людей. Молилися, дивилися на це. Хто бачив, а хто — ні»²¹.

Отже, як показують польові матеріали, зібрані під час етнографічної експедиції переважно у 2016 р. у районному центрі Городенка та низці сіл Городенківського району Івано-Франківської області (села Серафинці, Городниця, Передівання, Даленів, Глушків, Острівець, Раковець, Семенівка, Стрільче, Воронів, Незвицько, Лука та ін.) від місцевих жителів переважно 70-80-тирічного віку, у середовищі українців Городенківщини у ХХ ст. у багатьох місцевостях виникали і ширилися з більшою чи меншою силою народні релігійні рухи, пов'язані переважно з об'явленнями Богородиці та Ісуса Христа (сс. Далешів, Раковець, Передівання, Воронів та ін., м. Городенка Івано-Франківської області), які найчасті-

ше відбувалися у лісі, на полі, на деревах, на вікнах (стінах) церкви, при джерелах, у криницях тощо. Такі події відбувались переважно в часи особливої психологічної напруги (воєн, стихійних лих, наступу войовничого атеїзму та ін.). До таких чудес гуртувалися місцеві та з сусідніх сіл, районів і навіть областей люди і ходили, відбувались паломництва (часто і без священників), при певних потребах — щоб оздоровитися і т. п. В пам'яті місцевих людей залишилися також розповіді батьків, знайомих і сусідів про ці події, пов'язані з ними оздоровлення, зцілення. Ходили у паломництва також і у віддаленіші місцевості, про які довідувались одні від одних (наприклад, до Зарваниці та інших прославлених чудами місцевостей). Останнім часом туди все частіше добираються автобусами чи на автомобілях, тоді як раніше — пішки або возами.

Загалом, як показують матеріали, ці прояви народної релігійності українців Покуття, зокрема Городенківщини у ХХ ст., є традиційними у своїй основі та, водночас, мають і певні специфічні ознаки, відповідно до специфіки часу та місця, в яких вони виникали і ширилися.

¹⁹ Зап. 20 липня 2016 р. у с. Лука Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від Кухти (дівоче — Потятинник) Ганни Степанівни, 1930 р. н., місцева, освіта середня, культосвітній працівник, директор будинку культури с. Луки.

²⁰ Зап. 13 липня 2016 р. у с. Городниця Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від Колодзінського Богдана Олексійовича, 1942 р. н., місцевий, освіта 7 класів, колгоспник, столяр.

²¹ Зап. 17 липня 2016 р. у с. Стрільче Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. від корінного мешканця Романського Миколи Дмитровича, 1942 р. н., освіта середня спеціальна, працював директором місцевого будинку культури, головою сільради, заступником голови сільради.

1. Грушевський М. Історія української літератури : в 6 т., 9 кн. — Т. 4: Усна творчість пізніх княжих і переходових віків XIII—XVII. — Кн. 2 / М. Грушевський ; упор. Л. Копаниця ; прим. С. Росовецького. — Київ : Либідь, 1994. — 320 с.
2. Дюркгайм Еміль. Первісні форми релігійного життя. Тотемна система в Австралії / Еміль Дюркгайм ; переклади з французької Григорій Філіпчук та Зоя Борисюк ; науковий ред. Тетяна Метельова. — Київ : Юніверс, 2002. — 424 с.
3. Дяків В.М. Тема чудес в українському фольклорі і фольклористиці / В.М. Дяків // Народознавчі Зошити. — Львів, 2005. — № 1—2. — С. 67—82.
4. Кирчів Р. Двадцять століття в українському фольклорі / Р. Кирчів. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 2010. — 536 с.
5. Колодний А.М. Україна в її релігійних виявах / А.М. Колодний. — Львів : СПОЛОМ, 2005. — 336 с.
6. Нечуй-Левицький Іван. Кайдашева сім'я. Баба Параскатабаба Палажка: Повесть / І.С. Нечуй-Левицький. — Київ : Анфас, 1994. — 162 с.
7. Нолл В. Трансформація громадянського суспільства. Усна історія української селянської культури 1920—30 років / В. Нолл. — Київ : Центр досліджень усної історії та культури РОДОВІД, 1999. — 560 с.
8. Панченко А.А. Новые религиозные движения и работа фольклориста / А.А. Панченко // Сны Богородицы.

- Исследования по антропологии религии / под ред. Ж.В.Корминой, А.А. Панченко, С.А. Штыркова. — Санкт-Петербург: Изд-во Европ. ун.-та в С.-Петербурге, 2006. — С. 119—129.
9. Український соціум / Власюк О.С., Крисаченко В.С., Степико М.Т. та ін. ; за ред. В.С. Крисаченка. — Київ : Знання України, 2005. — 792 с.
10. Штырков С.А. После «народной религиозности» / С.А. Штырков // Сны Богородицы. Исследования по антропологии религии / под ред. Ж.В. Корминой, А.А. Панченко, С.А. Штыркова. — Санкт-Петербург : Изд-во Европ. ун.-та в С.-Петербурге, 2006. — С. 7—15.

Volodymyr Dialiv

PECULIARITIES OF FOLK CHRISTIAN RELIGIOSITY OF POKUTTIA

(on the data from Horodenka district Ivano-Frankivsk region)

On the basis of field ethnographic materials, recorded by the author mostly in the settlements of the Horodenka district of Ivano-Frankivsk region in 2015—2016, the specific manifestations of Ukrainian religiosity of Pokuttia in the 20th century are considered: religious movements, mainly related to appearances of the Virgin Mary and Jesus Christ and other unusual events, miracles. Such forms of folk religiosity were arising mainly during times of spiritual stress in society, often under the influence of some, especially, tragic events. Traditional in their basis, these manifestations of folk religious have certain specific

features, according to the specifics of time and place in which they arose and spread.

Keywords: the Virgin, Jesus Christ, folk religiosity, miracle, revelation, pilgrimage, functioning.

Володымыр Дяків

ОСОБЕННОСТИ НАРОДНОЙ ХРИСТИАНСКОЙ РЕЛИГИОЗНОСТИ НА ПОКУТЬЕ

(на материалах с Городенковского р-на Ивано-Франковской обл.)

На основе полевых этнографических материалов, которые автор собрал преимущественно в населенных пунктах Городенковского района Ивано-Франковской области в 2015—2016 гг., рассмотрены специфические проявления народной религиозности украинцев Покутья в XX в.: религиозные движения, связанные преимущественно с явлениями Богородицы и Иисуса Христа и другими необычными событиями, чудесами. Такие формы народной религиозности особенно развиваются во времена духовного напряжения в обществе, под влиянием сложных, часто трагических общественно-исторических событий. Традиционные в своей основе, эти проявления народной религиозности имеют и определенные специфические признаки, в соответствии со спецификой времени и места, в которых они возникали и распространялись.

Ключевые слова: Богородица, Иисус Христос, магия, чудо, откровение, паломничество, функционирование.